

Naar een verantwoord reclamebeleid

Factsheet voor een Reclamebeperking op
fossiele en vleesreclame

Januari 2025

Inhoudsopgave

1	Introductie	3
2	Manieren om fossiele en vleesreclame te weren uit de openbare ruimte	5
3	Voorbeelden van schriftelijke vragen, moties en initiatiefvoorstellen	6
4	Juridische en financiële context	7

1 Introductie

Gemeenten staan voor grote uitdagingen op het gebied van klimaat, milieu, dierenwelzijn en een gezonde leefomgeving. Aan de basis van de problematiek rondom deze thema's ligt overmatige consumptie van producten met schadelijke effecten. Aangezien reclames naar hun aard gericht zijn op het vergroten van de vraag, is er in de politiek steeds meer aandacht voor de mogelijke beperking van reclame voor producten of diensten met een grote negatieve impact. Zo hebben gemeenten Haarlem¹, Bloemendaal², Groningen³, Nijmegen⁴, Utrecht⁵ en Tilburg⁶ al gekozen om fossiele en vleesreclame te weren uit de openbare ruimte.

Volgens rapporten van het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) zijn de fossiele industrie en de vleesindustrie grote veroorzakers van klimaatverandering^{7 8}. Het gebruiken en verbranden van fossiele brandstoffen als kolen, olie en gas zorgt voor veel uitstoot van CO₂. De vleesindustrie veroorzaakt veel uitstoot van broeikasgassen; door de dieren zelf en door de bijbehorende productieketen. In de beoordeelde scenario's vereist het beperken van de opwarming van de aarde tot ongeveer 1,5°C dat de mondiale uitstoot rond 2050 op nul uitkomt, om daarna negatief te worden. 40 tot 70 % van de beoogde emissiereductie voor 2050 kan worden behaald door gedragsverandering.^{9 10} Het kiezen van koolstofarme opties, zoals leven zonder auto, een plantaardig voedingspatroon met weinig of geen dierlijke producten, koolstofarme bronnen van elektriciteit en verwarming thuis, en lokale vakanties, kan de koolstofvoetafdruk van een individu tot wel 9 ton CO₂-eq verminderen. Het IPCC benadrukt echter dat aanzienlijke beleidsmatige ondersteuning nodig is om belemmeringen op infrastructuur-, institutioneel en sociaal-cultureel niveau te doorbreken¹¹.

Ook stoppen met vleesreclame noodzakelijk

Een Reclamebeperking die alleen fossiele reclame betreft, schiet tekort. Zelfs als de emissies van fossiele brandstoffen onmiddellijk worden geëlimineerd, dan brengt de uitstoot van het voedselsysteem – met name van vlees en zuivel – op zichzelf al het behalen van het 1,5°C-klimaatdoel in gevaar^{12 13}. Uit het rapport *Global Methane Assessment* van de VN en de Climate and Clean Air Coalition blijkt dat 32% van de door mensen veroorzaakte methaanuitstoot afkomstig is uit de veeteelt. Gedragsverandering, waaronder het eten van minder vlees en zuivel, is volgens het rapport cruciaal om de methaanuitstoot uit de landbouw drastisch te verminderen en daarmee klimaatverandering op korte termijn te vertragen¹⁴.

In 2023 adviseerden vijf gerenommeerde adviesorganen de Nederlandse overheid om klimaatbelastende reclames te verbieden¹⁵. Dit waren TNO¹⁶, de Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid (WRR)¹⁷, het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL)¹⁸ en de Wetenschappelijke Klimaatraad¹⁹, de Raad voor leefomgeving en infrastructuur (Rli)²⁰. Daarnaast concludeerden twaalf gedragswetenschappers in een advies in opdracht van de minister voor Klimaat en Energie, dat een verbod op klimaatbelastende reclame essentieel – maar niet voldoende – is om de klimaatdoelen te halen²¹. Vervuilende reclames ondermijnen volgens de wetenschappers het klimaatbeleid doordat ze niet alleen aankopen met een grote CO₂-voetafdruk bevorderen, maar ook niet-duurzaam gedrag normaliseren. Bovendien zaaien ze verwarring over de noodzaak tot verandering.

Naast de grote negatieve impact op het klimaat, is vleesproductie schadelijk doordat deze veel water verbruikt en vervuult, de bodemkwaliteit van landbouwgronden vermindert, beslag legt op gigantische hoeveelheden land, veel dierenleed veroorzaakt, er veel oerbossen voor worden gekapt en dit alles tezamen een aanslag is op de biodiversiteit. Ook speelt de vleesproductie een zeer grote rol in het stikstofprobleem in Nederland. Dit heeft directe gevolgen voor de natuurgebieden en woningbouw binnen gemeenten.

Vleesconsumptie vergroot bovendien de kans op gezondheidsproblemen. Uit onderzoek van Pointer (KRO-NCRV) blijkt dat niet de industrie, of verkeer en vervoer, maar de landbouw in

Nederland de grootste gezondheidsschade door luchtvervuiling veroorzaakt²². De bijbehorende uitstoot leidt onder meer tot verloren levensjaren en een toename van longziekten en hartklachten. De rundveesector alleen al veroorzaakt 3 miljard euro aan gezondheidsschade – meer dan de 2,4 miljard euro schade die wordt toegeschreven aan uitlaatgassen van wegverkeer. “Dit komt vooral doordat ammoniak uit mest zich op grote hoogte mengt met andere vervuilende stoffen, waarbij fijnstof ontstaat dat zich over honderden kilometers kan verspreiden. Hierdoor blijft de impact van de veehouderij op de luchtkwaliteit niet beperkt tot het platteland, maar bereikt deze ook stedelijke gebieden,” aldus Pointer.

Volgens de Gezondheidsraad is opschuiven naar een voedingspatroon met meer plantaardige en minder dierlijke eiwitten beter voor het milieu én gezonder voor de meeste Nederlanders. De consumptie van rood en bewerkt vlees zorgt voor een verhoogd risico op beroertes, diabetes type 2 en darmkanker²³. Alleen al in Nederland krijgen jaarlijks ongeveer 1.500 mensen kanker door het eten van bewerkt en rood vlees. Het Internationaal Agentschap voor Kankeronderzoek (IARC), onderdeel van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), classificeert bewerkt vlees als kankerverwekkend. Bewerkt vlees valt daarmee in dezelfde categorie als tabak, alcohol en asbest²⁴. Vleesreclames in de openbare ruimte betreffen vrijwel altijd bewerkt vlees, zoals burgers, kipnuggets, rookworst en pizza's of broodjes met bewerkte vleeswaren. Dit zijn dus juist de ongezonde vleesproducten. Om de verschuiving naar minder dierlijke eiwitten mogelijk te maken, adviseert de Gezondheidsraad in te zetten op beleidsmaatregelen die het voor de gehele bevolking makkelijker maken om meer plantaardig te eten. Reclame speelt hierin volgens de raad een belangrijke rol.

Fossiele- en vleesreclame ondermijnen klimaatbeleid

Tegen deze achtergrond staat het toestaan van reclame met een grote negatieve impact haaks op de aanbevelingen van diverse klimaat- gezondheids- en gedragswetenschappers. Consumptiepatronen worden immers sterk beïnvloed door reclame. Bovendien is het toestaan en zelfs tegen betaling faciliteren van fossiele en vleesreclame in eigen abri's sterk contraproductief in het licht van de maatregelen die door gemeenten worden genomen om klimaatdoelstellingen te halen. De investeringen in klimaatbeleid worden deels weer teniet gedaan door het (blijven) toestaan van fossiele en vleesreclame. Dit is dweilen met de kraan open en ondermijnt de klimaatambities van veel gemeenten. Juist maatregelen die inzetten op een gedragsverandering bij de consument, kunnen de transitie naar een duurzamere samenleving versnellen.

Meer vrijheid door minder reclame

Een Reclamebeperking neemt niemand de vrijheid van keuze af; inwoners behouden volledig de vrijheid om hun eigen beslissingen te nemen. Wat je als gemeente wél voorkomt, is dat bedrijven met grote investeringen inwoners beïnvloeden om meer producten en diensten te consumeren die niet in hun eigen belang en in het algemeen belang zijn. Sterker nog, het wegnemen van bepaalde reclameprikkels kan de keuzevrijheid van mensen juist vergroten door hen minder bloot te stellen aan beïnvloeding. Bovendien worden ongezonde vleesreclames ook gezien door kinderen. Waar op televisie en radio gerichte inkoop mogelijk is om kinderen zo veel mogelijk buiten bereik te houden, is dit bij buitenreclame niet mogelijk. Een Reclamebeperking in de openbare ruimte draagt daarom bij aan het beschermen van kinderen tegen beïnvloeding.

2 Manieren om fossiele en vleesreclame te weren uit de openbare ruimte

Een gemeente kan een Reclamebeperking invoeren via een privaatrechtelijke aanpak (contracten) en/of een publiekrechtelijke aanpak (het opstellen van regels). Deze routes hoeven elkaar niet uit te sluiten: een gemeente kan bijvoorbeeld bestaande of toekomstige exploitatiecontracten aanpassen, terwijl zij tegelijkertijd werkt aan een publiekrechtelijke Reclamebeperking in een Plaatselijke Verordening.

Privaatrechtelijke aanpak

Gemeenten Haarlem, Bloemendaal, Utrecht, Groningen, Nijmegen en Provincie Noord-Holland hebben ervoor gekozen om vleesreclame te weren via de privaatrechtelijke weg, door in nieuwe aanbestedingen en contracten voor advertenties in de openbare ruimte op te nemen dat dergelijke reclame niet is toegestaan. Het nadeel hiervan is dat het soms nog jaren duurt voordat contracten met reclame-exploitanten aflopen en dus kunnen worden aangepast. Het kan hierdoor wel acht jaar duren voordat alle fossiele en vleesreclame is verdwenen uit het straatbeeld. Deze aanpak is vooral logisch als contracten met exploitanten binnenkort aflopen en je als gemeente voor de start van een aanbesteding staat. Wel is handig om na te gaan of jullie gemeente zeggenschap heeft over elke reclame-uiting op straat. Zo vallen bushokjes in sommige gemeenten bijvoorbeeld onder regionale afspraken. Een andere privaatrechtelijke optie is om in gesprek te gaan met reclame-exploitanten om bestaande contracten aan te passen. Dit blijkt in de praktijk echter moeilijk, aangezien exploitanten hier over het algemeen niet welwillend tegenover staan. Alleen in Amsterdam leidde een dergelijk gesprek tot een convenant met reclame-exploitant CS Digital waardoor er geen fossiele reclame meer te zien is in Amsterdamse metrostations. In de rest van de stad hangt nog wel fossiele reclame²⁵.

Publiekrechtelijke aanpak

Den Haag is de eerste stad die fossiele reclames weert via lokale wetgeving²⁶. Het nieuwe reclamebeleid is ingegaan op 1 januari 2025. In de gemeente Amsterdam hebben GroenLinks en PvdD een vergelijkbaar voorstel ingediend om zowel fossiele als vleesreclame via de APV te weren uit de openbare ruimte²⁷. De bestuurlijke reactie wordt verwacht in februari 2025. Ook gemeente Tilburg zet stappen naar een APV-wijziging, maar zal eerst proberen om fossiele en vleesreclames te weren via gesprekken met exploitanten. Mocht er geen medewerking komen, dan zal de gemeente alsnog overgaan tot een APV-wijziging²⁸. Juristen Berber Brouwer en Benjamin van Werven benadrukken dat een wettelijk, landelijk, kader of - zolang dat er niet is - opname in een lokale wet (zoals de APV of een andere verordening) de meest solide aanpak is²⁹.

3 Voorbeelden van schriftelijke vragen, moties en initiatiefvoorstellen

Hieronder vind je een aantal schriftelijke vragen, moties, initiatiefvoorstellen die zijn gebruikt om een Reclamebeperking mogelijk te maken. In Groningen kwam het college zelf met een brief richting de gemeenteraad over de Reclamebeperking die zij in een volgend contract met een exploitant wil vastleggen.

Schriftelijke vragen:

- Schriftelijke vragen gemeente Utrecht
- Schriftelijke vragen Provincie Noord-Holland

Moties:

- Motie gemeente Haarlem (Besluit van de gemeenteraad Haarlem)
- Motie gemeente Utrecht
- Motie gemeente Nijmegen
- Motie Provincie Noord-Holland

Initiatiefvoorstellen:

- Initiatiefvoorstel gemeente Den Haag (oorspronkelijke initiatiefvoorstel incl. vleesreclames)
- Initiatiefvoorstel gemeente Amsterdam
- Initiatiefvoorstel gemeente Tilburg

4 Juridische en financiële context

Verschillende gemeenten hebben juridisch advies en expertise ingewonnen over de mogelijkheden om fossiele en/of vleesreclame te beperken. In het advies van Nysingh advocaten en notarissen aan het college van de gemeente Zwolle wordt geconcludeerd: "Zoals in dit advies wordt toegelicht, lijkt een verbod op fossiele reclame verenigbaar met artikel 10 EVRM. De vraag of zo'n verbod wenselijk is, betreft echter geen juridische, maar een politieke afweging³⁰." Tijdens een expertbijeenkomst van de gemeente Tilburg over fossiele en vleesreclame verklaarde prof. Jon Schilder (hoogleraar staats- en bestuursrecht aan de Vrije Universiteit Amsterdam) dat een verbod op fossiele en vleesreclame juridisch haalbaar is.³¹ Daarnaast blijkt uit een advies van advocaat Tjarda van der Vijver, opgesteld op verzoek van gemeente Amsterdam, dat er verschillende juridische mogelijkheden zijn om reclames voor schadelijke producten en diensten te weren uit de openbare ruimte en het vooral een politiek-bestuurlijke afweging is welke vorm wordt gekozen³².

Vrijheid van meningsuiting

Verder onderzochten advocaten Brouwer & Van Werven hoe een verbod op fossiele reclame zich verhoudt tot de vrijheid van meningsuiting zoals geregeld in artikel 10 EVRM en artikel 7 van de Grondwet³³. Zij concluderen dat artikel 10 EVRM een dergelijk verbod niet in de weg hoeft te staan, mits de regels zorgvuldig worden opgesteld. Hoewel het Europees recht via artikel 10 EVRM ook bedrijven vrijheid van meningsuiting toekent, kan deze worden beperkt als dat het algemeen belang dient, zoals de bescherming van de publieke gezondheid, de openbare veiligheid en het voorkomen van wanordelijkheden.

Een verbod op fossiele reclame kan volgens de advocaten worden gerechtvaardigd door de ernstige gezondheidsrisico's die klimaatverandering met zich meebrengt. Het laatste rapport van het IPCC waarschuwt expliciet voor de negatieve impact van klimaatverandering op de wereldgezondheid, waaronder ziekte-uitbraken en gezondheidsrisico's door hittegolven en extreem weer³⁴. Ook het RIVM stelt dat klimaatverandering een negatieve impact heeft op de volksgezondheid: "We hebben meer last van UV(ultraviolet)-straling, hittestress, allergieën en luchtvervuiling. Ook heeft klimaatverandering effect op ons drink- en zwemwater, voedsel en infectieziekten." Daarnaast stelden meer dan 200 vooraanstaande medische tijdschriften dat klimaatverandering leidt tot onder meer sterfte door hitte, huidkanker en allergieën. Zij riepen op tot urgente actie om opwarming van de aarde boven de 1,5 graden te voorkomen om zo catastrofale gezondheidsgevolgen te vermijden³⁵. Verder speelt ook de bescherming van openbare veiligheid en het voorkomen van wanorde een rol, gezien de risico's op overstromingen, onbewoonbare gebieden, massamigratie en toegenomen conflicten en oorlogen als gevolg van klimaatverandering³⁶.

Juristen van het consultancybureau Eiffel kwamen, in opdracht van de gemeente Utrecht, tot dezelfde conclusie³⁷. Ook het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten stelt dat een verbod op fossiele reclame vanuit mensenrechtelijk perspectief verdedigbaar is, aangezien de publieke gezondheid en zelfs de nationale veiligheid in het geding kan komen door gevaarlijke klimaatverandering³⁸. Advocaat Van der Vijver stelt bovendien in het MEMO 'Reclames met een negatieve milieu-impact reguleren', dat deze redenering ook van toepassing is op andere reclame-uitingen die schadelijke consumptie bevorderen, waaronder vleesreclame.

Verschillende rechtsgeleerden ondersteunen dit argument. Dr. Clemens Kaupa (universitair docent rechten aan de Vrije Universiteit) concludeert dat een vrijwel volledig verbod op fossiele reclame proportioneel is in het licht van publieke belangen, zoals gezondheid, milieu en democratische processen³⁹. Ook professor Venzke en Dr. Ankersmit (UvA) bepleiten dat een Reclamebeperking een gangbare en wettige maatregel is⁴⁰. De jurisprudentie rond tabaksreclame bevestigt dat dergelijke regels doorgaans niet in strijd zijn met de wet, of dat ze, indien dat wel het geval is, gerechtvaardigd kunnen worden op basis van publiek belang.

Schadeclaims

Mogelijk zullen exploitanten bepleiten dat ze minder afdracht willen betalen. Uit een juridisch onderzoek van advocaat Van der Vijver, naar aanleiding van een verzoek van de heer Barker (PvdD Fractie Den Haag), blijkt dat er geen basis is waarom het aanpassen van de APV leidt tot schade die de gemeente zou moeten vergoeden⁴¹. De gemeenteraad heeft immers de publiekrechtelijke bevoegdheid om de APV aan te passen op het gebied van buitenreclame. “Een verbodsbepaling voor bepaalde reclame-uitingen heeft effect omdat de exploitanten van buitenreclame in de gemeente zich dienen te houden aan de toepasselijke regelgeving, waaronder een – aangepaste – APV.”

Ten tweede is er geen aanleiding om uit te gaan van contractbreuk. De exploitanten zijn professionele partijen die behoren te weten dat regelgeving rondom reclame kan veranderen, net zoals eerder is gebeurd bij tabaksreclame en online kansspelen. Daarnaast bevatten contracten tussen de gemeenten en exploitanten doorgaans geen bepalingen die een garantie zouden kunnen inhouden dat de APV niet op dit gebied aangepast kan worden. Zelfs als er een afspraak zou zijn dat een gemeente de Plaatselijke Verordening niet zou wijzigen, is het maar de vraag of zo'n afspraak rechtsgeldig is. Bovendien verandert een wijziging van de APV de kern van de contracten niet: de gemeente blijft advertentieruimte beschikbaar stellen, en exploitanten behouden het recht om deze ruimte te benutten. Wel zullen exploitanten hun invulling van de advertentieruimte moeten afstemmen op de gewijzigde APV, wat inhoudt dat de inhoud van advertenties moet voldoen aan de nieuwe regels. De gemeente kan bij een wijziging van de APV dus volledig blijven voldoen aan haar contractuele verplichtingen.

Ten derde is het maar de vraag of een exploitant überhaupt schade lijdt. In Londen, bijvoorbeeld, werd gewaarschuwd voor omzetverlies bij exploitanten door een verbod op junkfoodreclame in de metro, terwijl de inkomsten juist licht stegen na invoering van het verbod⁴². Voor zover de exploitanten zouden betogen dat de schade bestaat uit gederfde inkomsten, zouden zij moeten aantonen dat er een daadwerkelijk verschil bestaat tussen hun advertentie-inkomsten met en zonder verbod op fossiele- en vleesreclame. Dit is zeker niet vanzelfsprekend, aangezien er een breed scala aan mogelijke adverteerders overblijft. Bovendien gaat het hier om een lokaal verbod, wat betekent dat adverteerders van fossiele en vleesproducten de mogelijkheid hebben om hun budget te verplaatsen naar buitenreclame in andere gemeenten bij dezelfde exploitanten, wat zo leiden tot een verschuiving in plaats van omzetverlies. En aangezien de gemeente ook na de wijziging van de APV kan voldoen aan haar verplichtingen uit de contracten, is het ook nog de vraag of een Reclamebeperking relevante schade oplevert die zou voortvloeien uit contractbreuk. Er is volgens van der Vijver geen reden om uit te gaan van een causaal verband tussen vermeende schade en het handelen van de gemeente.

Mocht een gemeente vormen van reclame weren via de APV, is het goed om rekening te houden met een overgangstermijn. Hierdoor hebben exploitanten de tijd om fossiele en vleesreclame te vervangen door andere uitingen zodat er geen financiële gevolgen (hoeven te) zijn. In het initiatiefvoorstel die bij gemeente Amsterdam is ingediend, is dan ook een overgangstermijn voorgesteld.

- ¹ <https://verbiedfossielereclame.nl/haarlem-verankert-verbod-op-reclame-voor-fossiel-en-vlees-in-beleid/>
- ² <https://verbiedfossielereclame.nl/gemeente-bloemendaal-verbiedt-fossiele-reclame-op-a0-borden/>
- ³ <https://gemeenteraad.groningen.nl/Documenten/Aanbesteding-voor-het-reclamedragend-straatmeubilair.pdf>
- ⁴ <https://verbiedfossielereclame.nl/ook-nijmegen-weert-reclames-voor-vliegen-vervuilende-autos-en-vlees-uit-bio-industrie/>
- ⁵ <https://www.duic.nl/algemeen/er-komen-strengere-regels-voor-reclame-in-utrecht-vlees-alcohol-en-gokken-in-de-ban/>
- ⁶ <https://verbiedfossielereclame.nl/tilburg-gaat-reclames-voor-fossiel-en-vlees-uitfaseren/>
- ⁷ https://gfiurope.org/?_gl=1%2A1m6nf95%2A_up%2AMQ.%2A_ga%2ANTQ3MjAvOTI3LjE3MzIxODI5ODA.%2A_ga_L41TG2128L%2AMTczMjE4Mjk3OC4xLjAuMTczMjE4Mjk3OC4wLjAuMA..
- ⁸ <https://gfiurope.org/blog/ipcc-plant-based-and-cultivated-meat-can-play-critical-role-in-halving-global-emissions-by-2030/#:~:text=The%20report%20states%3A&text=Although%20%E2%80%9Cthe%20greatest%20shift%20potential,5.8>
- ⁹ <https://www.ipcc.ch/2022/04/04/ipcc-ar6-wgiii-pressrelease/>
- ¹⁰ <https://www.pbl.nl/actueel/nieuws/ipcc-onmiddellijke-versnelling-mondiale-klimaatactie-nodig-om-doel-15-graden-nog-te-kunnen-halen>
- ¹¹ https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg3/downloads/report/IPCC_AR6_WGIII_Chapter05.pdf, p. 531-532
- ¹² <https://www.science.org/doi/10.1126/science.aba7357>.
- Het IPCC rapport (2022) haalt dit rapport aan, zie:
https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg3/downloads/report/IPCC_AR6_WGIII_Chapter12.pdf, p. 1285:
- "Clark et al. (2020) showed that even if fossil fuel emissions were eliminated immediately, food system emissions alone would jeopardise the achievement of the 1.5°C target and threaten the 2°C target."
- ¹³ <https://www.nature.com/articles/s41558-023-01605-8>
- Zie dit artikel van The Guardian voor een korte samenvatting:
<https://www.theguardian.com/environment/2023/mar/06/meat-dairy-rice-high-methane-food-production-bust-climate-target-study#:~:text=2%20months%20old-,%20Meat%20dairy%20and%20rice%20production%20will%20bust,%20C%20climate%20target%20C%20shows%20study&text=Emissions%20from%20the%20food%20system,%20high-methane%20foods%20are%20tackled>
- ¹⁴ https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/35917/GMA_ES.pdf, p.6
- ¹⁵ <https://verbiedfossielereclame.nl/6-adviesorganen-verbied-klimaatschadelijke-reclame/>
- ¹⁶ <https://publications.tno.nl/publication/34640632/ixdFUw/TNO-2023-consumeren.pdf>
- ¹⁷ <https://www.wrr.nl/publicaties/rapporten/2023/09/14/goede-zaken>
- ¹⁸ <https://www.pbl.nl/publicaties/integrale-circulaire-economie-rapportage-2023>
- ¹⁹ <https://www.wkr.nl/binaries/wetenschappelijkeklimaataad/documenten/rapporten/2023/12/15/adviesrapport-met-iedereen-de-transities-in/WKR-rapport+001+Met+iedereen+de+transities+in.pdf>
- ²⁰ https://www.rli.nl/sites/default/files/rli-advies_weg_van_de_wegwerpmaatschappij.pdf
- ²¹ <https://open.overheid.nl/documenten/19b34bce-d4eb-4b7a-8fea-3aa9e269bf44/file>
- ²² <https://pointer.kro-ncrv.nl/ongezonde-lucht-kost-nederland-18-miljard-landbouw-grootste-boosdoener>
- ²³ <https://www.gezondheidsraad.nl/onderwerpen/voeding/alle-adviezen-over-voeding/gezonde-eiwittransitie>
- ²⁴ <https://www.kwf.nl/nieuws/rood-bewerkt-vlees-en-kanker>
- ²⁵ <https://www.parool.nl/amsterdam/geen-reclame-voor-fossiele-brandstofgebruikers-meer-in-metrostations~ba859987/>
- ²⁶ <https://denhaag.partijvoordedieren.nl/nieuws/wereldprimeur-den-haag-eerste-stad-die-fossiele-reclame-weert-via-lokale-wet>
- ²⁷ https://amsterdam.raadsinformatie.nl/document/14080649/1?connection_type=17&connection_id=10514525
- ²⁸ https://tilburg.raadsinformatie.nl/document/14037308/2/Initiatiefvoorstel+veren+fossiele+reclame+en+vleesreclame+-+schoon?connection_type=1&connection_id=8342159
- ²⁹ <https://waldengrene.law/wp-content/uploads/2023/09/Regulering-van-fossiele-reclame-door-de-centrale-overheden-Mr-Brouwer-en-Van-Werven.pdf>
- ³⁰ <https://zwoille.bestuurlijkainformatie.nl/Agenda/Document/c5ad6b4e-c6dd-434b-a073-0d628c3aeb86?documentId=e13cc1fa-9ee5-4319-8dea-f5057cf1f5ef&agendaltemId=1bb16520-0f2b-4080-b56f-971daf2a2b64>
- ³¹ <https://tilburg.raadsinformatie.nl/bijeenkomst/1119900/Informatie- en debatbijeenkomsten 13-11-2023. Kies Raadszaal - 13:00; prof. Schilder spreekt op 40:14 min>
- ³² <https://www.circulaw.nl/nieuws/reguleren-ongewenste-reclames>
- ³³ <https://waldengrene.law/wp-content/uploads/2023/09/Regulering-van-fossiele-reclame-door-de-centrale-overheden-Mr-Brouwer-en-Van-Werven.pdf>
- ³⁴ <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/chapter/summary-for-policy-makers/>
- ³⁵ <https://www.theguardian.com/environment/2021/sep/06/more-than-200-health-journals-call-for-urgent-action-on-climate-crisis>. Quote: "The science is unequivocal; a global increase of 1.5C above the pre-industrial average and the continued loss of biodiversity risk catastrophic harm to health that will be impossible to reverse"
- ³⁶ <https://waldengrene.law/wp-content/uploads/2023/09/Regulering-van-fossiele-reclame-door-de-centrale-overheden-Mr-Brouwer-en-Van-Werven.pdf>
- ³⁷ <https://assets.partijvoordedieren.nl/assets/site/denHaag/Advies-Eiffel-Het-weren-van-fossiele-reclame-bijlage.pdf>
- ³⁸ <https://njcm.nl/wp-content/uploads/2022/04/Oproep-verbod-fossiele-reclame.pdf>
- ³⁹ <https://www.cambridge.org/core/journals/european-journal-of-risk-regulation/article/promoting-the-apocalypse-the-legality-of-a-ban-on-advertising-for-fossil-fuels-and-other-carbonintensive-products-under-european-law/908C3CABC513A32151B110C5448DEAE1>
- ⁴⁰ <https://www.europeanlawblog.eu/pub/alkoz9v4/release/2?readingCollection=4ae4dd2c>
- ⁴¹ <https://denhaag.raadsinformatie.nl/document/12468691/1/Bijlage 2 - Advies Ecolytico Legal>
- ⁴² <https://verbiedfossielereclame.nl/tilburg-gaat-reclames-voor-fossiel-en-vlees-uitfaseren/>